

C. J. A. Jörg

Een Chine de Commande bord met een allegorie op de V.O.C.

Onlangs verwierf het Rijksmuseum een interessant bord van Chinees porselein¹ (afb. 1). Op het plat ziet men een allegorische voorstelling, geschilderd in verschillende tinten lila-achtig roze op de glazuur. De voorstelling is omgeven door een guirlande van bloemen en bladeren in goud, terwijl op de rand vier verschillende bloemtakken zijn afgebeeld, eveneens in lila-roze.

De versiering is in Europese stijl uitgevoerd en daardoor behoort dit bord tot het zogenaamde Chine de Commande. Deze groep Chinees exportporselein kenmerkt zich door het feit, dat de decoratie in China speciaal op bestelling werd aangebracht.

Hierbij gebruikte de porseleinschilder dan een bijgeleverd Europees voorbeeld, meestal een prent, soms een tekening.

Gezien het karakter van de voorstelling diende ook bij de beschildering van dit bord een prent als model, maar het was nog niet duidelijk welke dat nu geweest kon zijn. Zoals zo vaak in dergelijke gevallen hielp ook hier het toeval een handje. Het lofdicht *Batavia* van Jan de Marre² uit 1740 heeft als titelprent een kopergravure, die zonder twijfel als voorbeeld heeft gediend (afb. 2). Deze prent, die van 1739 dateert³, is gemaakt door J. Punt. De voorstelling wordt iconografisch verklaard door een zekere Dirk Willink in zijn 'Uitlegging der Tytelplaat' (afb. 3). Anders dan men tot dusver aannam op grond van de naam *Batavia* stelt de zittende vrouw niet deze stad maar de v.o.c.

voor, zoals ook te lezen is op het banier, dat zij in de hand heeft. Zij wordt omringd door eerbewijzende personen en diverse attributen. In het dichtwerk zelf verheerlijkt de schrijver in zes nogal langdradige zangen de Compagnie en Batavia als het middelpunt van haar handelsimperium. Jan de Marre (1696–1763), in zijn tijd bekend als auteur van enkele vrij succesvolle toneelstukken, verbleef in dienst van de v.o.c. tussen 1708 en 1731 herhaaldelijk in de Oost, waar hij zich onder meer als kartograaf verdienstelijk maakte⁴. Het gelegenheidsdicht *Batavia* diende wellicht mede om de relaties uit die tijd weer wat aan te halen.

De fraaie prent van Punt was niet alleen een geslaagde uitbeelding van het thema maar was als allegorie op de Compagnie kennelijk ook heel geschikt om als model te dienen voor de versiering van Chinees porselein. Wie indertijd op dat idee kwam en de bestelling plaatste is niet bekend, maar het is niet onmogelijk dat hij in de kringen van de bewindhebbers van de v.o.c. of van de Hoge Regering in Indië gezocht moet worden, dezelfde kringen tot wie het lofdicht zich richtte. Aangenomen mag worden dat de uitvoering in China niet al te lang na verschijnen van het boek plaats vond, dus omstreeks 1740–1750, hetgeen in overeenstemming is met de stijlkenmerken van Chinees exportporselein uit die tijd. Het bord is geen unicum. Er zijn nog enkele andere exemplaren bekend met een identieke

Afb. 1. Bord van Chinees porselein met een allegorie op de V.O.C., ca. 1740-1750. Diameter 28 cm. Rijksmuseum, Amsterdam.

Afb. 2. Titelplaat van Jan de Marre's *Batavia*, Amsterdam 1740, door J. Punt.

voorstelling³, hetgeen er op wijst dat de opdrachtgever indertijd een set besteld heeft. Hoeveel borden daarvan deel uitmaakten, en of er mogelijk ook schotels, schalen en andere onderdelen toe behoorden, is niet bekend.

In ieder geval mag het resultaat van de opdracht opvallend genoemd worden, zowel door de aard van de voorstelling als door de grote zorgvuldigheid waarmee de prent is gekopieerd. Bovendien werd slechts van één emalkleur gebruik gemaakt, in verschillende tinten opgebracht. Deze 'en camaieu' toepassing van roze is uitzonderlijk voor Chine de Commande, en draagt mede bij aan de charme van dit belangwekkende bord.

Afb. 3. 'Uitlegging' van de titelplaat (afb. 2) door Dirk Willink.

U I T L E G G I N G D E R T Y T E L P L A A T .

Befchouwers, slaat ge op dit Tafreel nieuwsgierige oogen,
En vraagte, wat de Kunst door deeze *Maagd* verbeelt?
't Is de Oostermaatschappij; voor haar geducht vermoogen
Knielt de *Indiaan*, die haar met zynen schat bedeeft.
Met recht mag haar de *Leeuw* van Nederland bewaaken,
Haar, die *Chinees* en *Moor* voor zich geboogen ziet,
Haar, die, door *Vlagge* en *Kroon*, aan u wil kenbaar maaken
Hoe zy 't *Moluksch* gewest als *Koningin* gebied;
Daar zy de *Scepters* en de *Vorstelyke Kroonen*,
(Als *kunstieraaden* op den voorgrond afgemaald,) *Vrywillig* uitdeelt of ontnemt; ja *Keizers troonen*
Het leen verheffen doet, en aan haar wet bepaalt.
De *Vryheid*, die haar vlag keurt voor een *Zegelandert*,
Ziet Zich, de *Godsdienst* en het *heilig Boek* beschut;
De *nyvre Koopmanschap*, die goed in goud verandert,
Vest op de *Schoone 't oog*, die zyn vermogen fluit.
Het *Stofontrollend wicht* kan ons den handel wyzen,
En 't *Oostersch Boongewas* waar zy den *Zetel* bouwt;
Terwyl, daar ge in 't verschiet, uit zee, een *Stad* ziet ryzen,
Uw *nauwöplettend oog* *BATAVIA* beſchouwt.
Maar wilt gy deeze zien als *Bruid* van 't *Oosten* praalen,
Slaat, slaat uw oogen op *DE MARRES* *Poëzy*,
Die zal, daar hy haar lof en opbouw zal verhaalen,
U haar vertoonen in een spreekend ſchildery:
Dies moet gansch *Azië*, voor deeze zuivre klanken,
Zo wel als ons *Europa*, dien wakken *Kunstheld* danken.

D I R K W I L L I N K .

Noten

- ¹ Als aanwinst beschreven in *Bulletin van het Rijksmuseum* 29 (1981), blz. 222, afb. 15.
- ² Jan de Marre, *Batavia begrepen in zes boeken*, Amsterdam (Adriaan Wor en de Erve G. onder den Linden) 1740.
- ³ Dezelfde gravure werd later nogmaals gebruikt als frontispiece in *Batavia, de Hoofdstad van Neêrlandsch O. Indien, in derzelver gelegenheid, opkomst, voortreffelijke gebouwen etc.*, Amsterdam/Harlingen 1782. C. R. Boxer beeldde de prent af in zijn *Jan Compagnie in oorlog en vrede*, Bussum 1977, blz. 72.
- ⁴ Zie voor uitvoerige biografische gegevens het *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek I*, Leiden 1911-1937, blz. 1312-1313.
- ⁵ Zie M. Beurdeley, *Porcelaine de la Compagnie des Indes*, Fribourg 1962, cat. 176; D. Howard en J. Ayers, *China for the West I*, London/New York 1978, nr. 198; veilingcatalogi Sotheby's, London 18 III 1980, nr. 144 en 24 VI 1980, nr. 129; catalogus *Mercedes-Benz Collection*, Pretoria 1975.